

situm determinate est navis; et sic est vera.

Ad tertium dicitur: Quod in illa conversione non servatur eadem ampliatio. Nam in illa propositione: Nullus senex erit puer, ly puer restringitur a ly erit, pro puero futuro, subjectum autem ampliatur ad id quod est vel erit; et ita, si in illa propositione generali: Nullus senex erit puer, ly senex sumatur pro eo quod solum est senex, propositio est vera, et similiter sua convertens, quæ est hæc: Nullus, qui erit puer, est senex; si vero sumatur pro eo, qui est vel erit senex, est falsa, quia multi, qui sunt futuri senes, adhuc sunt futuri pueri, quia nondum sunt nati, unde non mirum quod sua convertens sit falsa.

Contra conversionem generalis affirmativæ instabis: Non valet hæc consequentia: Omnis homo albus est homo, ergo aliquis homo est homo albus; nam antecedens est necessarium, consequens autem potest esse falsum, casu quo nullus homo albus sit in mundo. Et similiter non valet: Omne grammaticum est homo, ergo aliquis homo est grammaticus; omne album est corpus, ergo aliquod corpus est album; instatur enim casu quo nullus grammaticus, vel nullum corpus album sit in mundo.

Resp.: Quod illa non est convertens in sensu quo verificatur prima propositio. Nam quando dicitur: Omnis homo albus est homo, si ly est sumatur accidentaliter pro homine existente, falsa est illa propositio in casu argumenti, et similiter sua convertens. Si vero ly est abstrahit a tempore faciendo propositionem necessariam, ly *albus* non debet ibi verificari secundum existentiam, sed secundum possibilitatem, seu abstractionem a tempore in hoc sensu: Omnis homo possibiliter albus est homo; nec potest fa-

cere sensum: Omnis homo existens albus, cum ponatur casus quo nullus existat; unde convertens debet esse hæc: Ergo aliquis homo est homo, qui possibiliter est albus, et sic est vera.

Ad secundum dicitur: Quod in illis propositionibus, si in antecedenti ly est absolvitur a tempore, stat pro subjecto albedinis, vel grammaticæ, et facit hunc sensum: Omne subjectum albedinis est corpus; omne subjectum grammaticæ est homo; unde convertens debet etiam sumi in eodem sensu, et secundum copulam absolutam a tempore: Ergo aliquod corpus est subjectum albedinis, et sic est vera. Si autem mutetur copula, ita quod in una abstrahat a tempore, in alia non, variatur suppositio. Si vero in antecedenti non abstrahat a tempore, sed dicat existentiam, sic est falsa in casu argumenti, cum supponatur nullum esse album, neque grammaticum, et ideo sua convertens est falsa.

QUESTIO VIII.

DE CONSEQUENTIA ET SYLLOGISMO.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum recte assignetur differentia inter consequentiam bonam et malam.

Consequentia bona illa dicitur, in qua antecedens infert consequens. Mala autem est in qua non infertur consequens ex antecedenti, licet significetur inferri. Tunc autem non infertur consequens ex aliquo antecedenti, quando potest dari antecedens verum et consequens falsum; quodcumque autem infertur vera et propria illatione consequens verum sive ex antecedenti falso, sive

vero, bona est consequentia. In præsentem ergo duo brevissime veniunt discutienda: Primum: An ista differentia inter bonam consequentiam et malam sit essentialis, vel accidentalis? Secundum: Quomodo verum sit quod ex falso infertur verum, cum nunquam ex vero infertur falsum?

AD PRIMUM RESPONDETUR affirmative, scilicet quod ista divisio est essentialis et analogica, loquendo de consequentia formali simpliciter, de qua in præsentem agimus.— Ratio est: Quia essentialis et intrinseca forma consequentiæ est connexio illativa antecedentis cum consequenti; sed consequentia mala caret ista vi illativa: ergo caret forma essentiali consequentiæ; ergo ita differt consequentia bona et mala, sicut homo vivens et carens vita, qui analogice conveniunt in ratione hominis. Neque est dabile in consequentia formali, quod habeat aliquam connexionem et tamen aliquando possit deficere et ideo dicatur mala, nam forma, quæ semel est defectibilis et aliquando saltem instari potest ex vi consequentiæ, hoc ipso formaliter non est bona, unde caret omnino connexionem formali, id est dispositionem requisitam ad inferendum. Quare solum per accidens potest quandoque sequi consequens ex antecedenti, nunquam tamen ex vi formæ, sed ratione materiæ.

Objicies: Non requiritur ad rationem consequentiæ quod in re detur connexio inter antecedens et consequens; ergo non ideo caret essentiali ratione consequentiæ quia non datur connexio, dummodo significetur dari. Anteced. probat.: Nam consequentia probabilis est vera consequentia, est enim verus syllogismus syllogismus topicus, et tamen in re potest carere connexionem, quia multa falsa sunt probabiliora veris; ergo non requiritur ad

essentialem rationem consequentiæ connexio in re, sed sufficit in apparentia et signo. Secundo: Quia propositionem esse veram vel falsam est divisio accidentalis; ergo etiam consequentiam esse bonam vel malam. Nam ita se habet bonum et malum in consequentia, sicut verum et falsum in propositione; siquidem illa est bona consequentia, in qua vere sequitur unum ex alio, illa autem est mala, in qua non vere sequitur.

Ad primum respond.: Quod loquendo de consequentia formali, id est quæ ex vi formæ et dispositionis suæ infert, non datur consequentia probabilis et topica, sed vel est bona vel mala, non vera aut falsa, evidens vel probabilis; et quæ semel est bona ex parte formæ, non potest deficere, et consequenter ex parte formæ non potest esse topica; quia, si potest deficere, potest instari et vitari, et consequenter potest dari antecedens verum et consequens falsum. Forma autem consequentiæ, quæ potest instari, hoc ipso est mala ex parte formæ, et, si aliquando est bona, solum est materialiter et ratione materiæ, non ratione formæ. Sed in hac parte fallimur et æquivocamur, si existimamus idem esse consequentiam et argumentum, quæ tamen longe differunt, quia argumentum pertinet ad probationem, consequentia vero ad ipsam illationem et formam consequendi unum ex altero: probatio autem potest esse evidens vel probabilis, et ideo syllogismus ex parte materiæ consideratur et posterioristice, seu ex parte probationis dividitur in demonstrativum et topicum, non autem prioristice, et ex parte formæ. In præsentem autem solum loquimur de consequentia ex parte formæ et prioristice.

Ad secundum respond.: Quod veritas, vel falsitas non mutat signifi-

cautionem enuntiativam, quod est constitutum propositionis, sed potius, significatione immutata, potest mutari veritas ex eo quod res est, vel non est: at bonitas, vel malitia consequentiæ mutat ipsam formam connexionis et illationis, atque adeo et ipsam essentialem rationem consequentiæ, quæ non consistit in significando veritatem, sed in connectendo illas convenienti modo ad inferendum.

Circa secundum difficultas est: Quomodo ex vero non possit sequi nisi verum, ex falso autem possit sequi verum? Nec enim apparet quomodo verum possit in falso contineri, ut ex illo inferatur, falsum autem non possit contineri in vero, cum æque pugnent inter se verum et falsum.

Respond., omnia aliquorum solutione, qui dicunt omne falsum continere in se aliquid veri, ratione cuius potest inferre verum, verum autem nihil falsi continere debet, et ideo non potest inferre falsum hac (inquam) solutione omnia; nam aliquando potest utraque præmissa esse falsa, et tamen inferre consequens verum, ut si dicas: Omnis lapis est vivus et omnis homo est lapis, ergo omnis homo est vivus, ubi non inferitur aliquid in vi aliquid veri ex parte præmissarum.

RESPONDEO SECUNDO: Quod ex falso dicitur sequi verum, non quia possit causari, vel manifestari per falsum, sed quia stat bene cum assensu falsæ præmissæ assensus veræ conclusionis. — Unde aliud est sequi verum ex falso, aliud est probari verum per falsum. Hoc secundum nunquam stare potest, ut advertit optime S. Thomas, II Met., lect. II. Unde consequenter non potest manifestari verum per falsum, nec causari ab illo, quia, si ab illo causaretur, per illud probaretur; solum ergo dicitur verum sequi ex falso,

quatenus supposita admissione præmissæ falsæ, adhuc potest stare connexio cum conclusione vera, quia falsitas præmissarum non semper destruit omnem veritatem consequentem, nec enim malum destruit omne bonum. Cæterum, si semel dantur præmissæ, verè hoc ipso quod conceduntur, non potest dari consequens falsum, quia falsum non potest concedi, sed negari: negato autem consequenti, debet negari antecedens, cum quo habet connexionem, siquidem idem est negare illud consequens, atque admittere oppositum ejus; ex opposito autem consequentis sequitur oppositum antecedentis, atque adeo debet admitti oppositum antecedentis, et negari ipsum antecedens. Unde de primo ad ultimum, si ex concessione veri sequeretur falsum, idem antecedens concederetur et negaretur.

Posset etiam in præsentia fieri argumentum quando ex propositionibus necessariis sequitur aliquid contingens, ut ex ista: Deus scit Petrum peccaturum, ergo Petrus peccabit. Antecedens necessario est verum, et consequens est contingens et consequenter potest esse falsum; et sic dabitur antecedens verum et consequens falsum. Sed hujus solutionem vide supra, lib. III, c. II; et apud Theologos, I P., Q. XIV, art. XIII.

ARTICULUS II.

Utrum inductio sit consequentia formalis.

Ratio dubitandi sumitur ex dictis: Quia inductio est vera species consequentiæ, cum sit vera species argumentationis; argumentatio autem et consequentia idem sunt; ergo debet esse bona consequentia, nam mala consequentia non habet

essentialiam consequentiæ. Si autem est bona consequentia debet esse formalis, quia illa, quæ formalis non est, potest instari, et consequenter non est bona; unde in ratione consequentiæ nunquam datur consequentia probabilis, sed vel est bona, vel mala, et quæ est bona, semper est bona, quia est formalis; ergo idem est inductionem esse consequentiam et esse formalem consequentiam.

Conf.: Quia aliquæ sunt inductiones, de quibus non potest dubitari quod sint consequentiæ formales; ergo absolute non est negandum inductionem esse formalem consequentiam. Anteced. probat.: Nam descensus copulativus in termino supponente distributive, et ascensus disjunctivus respectu termini supponentis determinate sunt formales consequentiæ, quæ in nulla materia possunt instari, ut patet in istis consequentiis: Iste homo est albus, ergo aliquis homo est albus; omnis homo est albus, et homo est, ergo iste homo, et ille, et ille est albus. Et similiter quando in ipsa inductione enumerantur omnia singularia, vel saltem aliqua cum particula *et sic de singulis*, manifestum est esse consequentiam formalem, quia proceditur a collectione omnium singularium ad universalem, quod nunquam potest instari.

Denique conf.: Quia, ut dicit Philo., I Poster., text. XXXI, lect. XXX, apud D. Thomam, « universalialia, de quibus est demonstratio non possunt cognosci absque inductione. » Si ergo inductio non sit bona et formalis consequentia, omnis demonstratio et scientia, quæ ex illa pendet, inniteretur incerto et fallibili fundamento; ergo necesse est quod inductio sit consequentia formalis et certa.

De hac difficultate, præter ea quæ diximus in textu, solum in præsentia

adverto inductionem non solum importare rationem consequentiæ ex parte dispositionis et formæ connectendi propositiones, quæ est ratio prioristica in consequentia; sed etiam importare rationem argumenti, seu probationis, quatenus est locus arguendi et probandi aliquam propositionem universalem ex reductione ipsius ad suas singulares. Et si inductio consideretur in vi argumenti et loci probativi, non semper facit evidentiam, sed aliquando solum probabilitatem, et ex hac parte admittit quod sit consequentia probabilis, quia innititur experientiæ sensuum, unde intellectus accipit cognitionem universalium: experientia autem non semper est infallibilis, nec totam collectionem singularium potest semper percurrere, et ita nec infallibilem semper probationem fundare. In quo aliqui hallucinati sunt, existimantes formalitatem inductionis requirere quod in antecedenti numerentur omnia singularia, vel, si non numerentur omnia, apponatur particula *et sic de singulis*, qua posita, inductio reddetur efficacax argumentum et consequentia formalis, procedit enim a tota collectione singularium ad universalem, quod est ab æquivalente ad æquivalentem.

Cæterum hoc non est facere inductionem in ratione præcisa inductionis consequentiam formalem, sed adjungere illi alium locum arguendi, nempe ab æquivalente ad æquivalentem, qui semper est probatio efficacax. Sed tamen inductio ex natura sua et propria vi id non petit; nam cum inductio deserviat ut ex ipsa sensuum experientia sumatur notitia rei universalis, si necesse esset numerare omnia singularia sub universali contenta, nunquam, aut rarissime fieret inductio: quis enim omnia singularia experiri posset? Si autem non expertis omnibus, pro

reliquis, quæ non experimur, ponatur particula *et sic de singulis* etiam non expertis, respectu illorum manet inductio inevidens et incerta, quia non constat sic reliqua se habere; et ita solum erit argumentum probabile, ex his quæ experta sunt (licet non omnia, sed plurima) inferens universale.

Idem dico de aliquibus speciebus inductionis, in quibus invenitur efficax probatio et formalis consequentia; sed non est præcise in vi inductionis, sed ex alio loco arguendi adjuncto. Ut quando ex singulari inferitur non universalis sed particularis determinata, ut: Petrus currit, ergo aliquis homo currit, tenet consequentia, non in vi inductionis, siquidem solum unum singulare numeratur, sed a non amplo ad amplum affirmative sine distributione ampli. Et similiter cum ab universalis distributo descendimus copulative ad quodlibet singulare, ut: Omnis homo est albus, ergo iste est albus, et ille etc., tenet ab amplo ad non amplum cum distributione ampli affirmative. Et idem est a particulari ad singularia disjunctive, tenet enim ab æquivalenti ad æquivalentem, aut aliquo simili loco arguendi.

Quare, licet inductio adjunctis his vel aliis similibus locis arguendi, sit efficax probatio et consequentia, tamen pura et mera inductio id non petit, sed potest inveniri, enumeratis sufficienter singularibus. Sufficienter inquam, ad inferendam universalem probabiliter, si non omnia numerentur, vel evidentem si omnia; et utrumque pertinet ad inductionem, imo illud prius frequentius, quia vix aut nunquam omnia singularia enumerantur, et tamen datur inductio ad universale simpliciter. Imo si numerentur non solum sufficienter, sed totaliter, non est pura inductio, sed ab æquivalenti

ad æquivalentem, sicut si sufficienter numerentur non ad inferendam universalem distributam, sed tantum particularem, ut supra diximus. Hæc de inductione ut dicitur rationem argumenti et loci probativi.

Si vero consideretur ipsa dispositio et forma deducendi unum ex alio, sic inductio (si præcise sumatur, non adjuncto alio loco arguendi) non importat dispositionem et formam perfectam consequentiæ, sicut syllogismus, in quo ipsa dispositio et forma fundatur in connexionione terminorum perfecta cum uno tertio, tanquam in medio, unde cogitur intellectus fateri connexionem eorumdem terminorum inter se. At vero inductio non utitur connexionione extremorum cum uno tertio tanquam ratione et forma illativa, sed ex ipsis singularibus, quæ experitur, quasi ex partibus subjectivis totius universalis, infert ipsam propositionem universalem, ut diximus. Et hæc connexio singularium expertorum cum suo generali fundat consequentiam non absolute formalem, sicut syllogismus, sed formalem inductive. Cum enim omnis consequentia sit quædam illatio probativa et manifestativa veritatis, omnis autem veritas et scientia nostra habeat duos progressus, scilicet primo in sui introductione, secundum quod oritur et dependet a sensibus, secundo in probatione ex propositionibus jam universaliter conceptis; consequenter illatio ipsa veritatis secundum formalem rationem consequentiæ et illationis debet habere duplicem modum connexionionis et consequentiæ, scilicet in inducendo, seu introducendo nos ad cognitionem universalium ex ipsis singularibus, et in probatione, seu discursu ex propositionibus factis universalibus ad alia. Inductio ergo habet dispositionem consequentiæ primo modo tantum; unde licet pos-

sit vitari et deficere absolute, tamen habet quiddam requiritur ad formalem consequentiam in ratione inductivi, non simpliciter et evidenter probativi.

Ad rationes dubitandi respond. Ad primam: Quod inductio ex præcisa ratione inductionis est vera species consequentiæ, sed non ita perfecta sicut syllogismus, neque ordinata ad probandum, seu convincendum intellectum, sed ad introducendum in universalis ex comparatione et numeratione singularium; et in hoc genere inducendi habet formalem rationem consequentiæ, non probativæ ex universalibus, sed inductivæ ex singularibus. Unde ejus bonitas non est quod convincat plene, sed quod sufficienter inducat ad universalis ex singularibus expertis.

Ad primam confirm. respond.: Quod illæ consequentiæ inductionis tenent non in vi inductionis præcise, sed quia vel reducuntur ad formam syllogismi, vel alius locus arguendi sibi adjungitur, qui habet efficacem et infallibilem connexionionem, ut diximus.

Ad secundam confirm. respond.: Quod omnis nostra speculatio dependet ab inductione, sicut dependet a sensu et experientia; unde si propositiones universales alicujus scientiæ non sint ita abstractæ et communes, quod ex quocumque individuo manifestari possit ipsarum veritas, sed ex plurium numeratione et experientia pendeat, sicut scientiæ naturales, non sunt ita certæ sicut aliæ scientiæ abstractiores et communiore, ut Metaphysica et Mathematica, quorum principia etiam in uno individuo habent totam certitudinem, ut: Quodlibet est, vel non est.

ARTICULUS III.

Utrum conclusio sit de essentia syllogismi, an solum præmissæ.

Litigant in hac difficultate diversæ sententiæ fere ex eodem motivo. Quia enim syllogismus fit per discursum, in quo ex connexionione præmissarum inferitur et manifestatur conclusio, putant aliqui de ipsa essentia syllogismi non solum esse præmissas inferentes, sed etiam conclusionem illatam, quia discursus non sistit in præmissis, sed in conclusione, et quamdiu non inferitur conclusio, manet suspensus discursus et incompletus. De ratione ergo syllogismi completi et perfecti est conclusio. Alii e contra, quia conclusio est illata et manifestata per discursum, inferunt inde quod conclusio non pertinet ad essentiam syllogismi, sed est effectus ipsius, quia syllogismus formaliter est modus sciendi et argumentationis, quæ est manifestativa alicujus ignoti: salvatur ergo tota ratio ipsius in ipsa ratione manifestativi, non autem in ratione manifestati; conclusio autem est manifestata, non manifestativa. Alii denique existimant solum consistere formaliter in ipso motu, seu illatione, non in præmissis, neque in conclusione, licet illa quasi materialiter et in obliquo includat.

Veriustamen videtur syllogismus in suo essentiali conceptu dicere orationem compositam ex antecedente et consequente, ipsaque illatione seu consequentia. Itaque et habet vim illativam, quæ est in præmissis, et habet rem illatam in consequente, et habet ipsam illationem, quæ passive sumpta est in consequente illato, active autem in præmissis inferentibus; atque ita est quasi organicum instrumentum, quod constat ex parte movente, et

ex parte mota, sicut in viventibus una pars movet aliam. Constat enim quod ipsæ præmissæ sunt motivum et ratio cognoscendi conclusionem, unde ad rationem syllogismi, quo tanquam instrumento fit ista cognitio conclusionis, necessario et essentialiter requiruntur præmissæ. Similiter ipsa conclusio est objectum cognitum; ad hoc enim tendit syllogismus, ut conclusionem cognoscat per illationem. Cognitio autem non respicit in connotato et materialiter, sed formalissime suum objectum; unde non potest consistere syllogismus in solo ipso motu, seu illatione, secundum quod præcise illatio sumitur passive pro eo quod sequitur passive ex alio, sic enim solum invenitur in ipso consequente illato; et cum in aliquo syllogismo admittimus præmissas, et negamus consequentiam, non negamus totum syllogismum, sed solum illationem et deductionem passivam ejus quod sequitur; ergo signum est totum syllogismum non supponere pro illatione passive accepta, sed pro illo composito ex inferente et illato, in quo invenitur plena et adequata illatio, seu consequentia active et passive sumpta. Sicut motus, licet passive solum sit in passo, tamen in quantum actio dimanat ab agente et respicit illud, et sic complete et adequate respicit agens et patiens. Sed tamen deficit exemplum in hoc quod syllogismus non est ipse motus, sed instrumentum logicum, quo intellectus movetur de uno ad aliud cognoscendum, unde debet includere partem moventem, quæ sunt præmissæ, et partem motam, quæ est objectum illatum, seu conclusio.

Unde rationem primæ sententiæ admittimus, quæ ita includit conclusionem quod non excludit præmissas. Ad secundam vero dicimus: Quod conclusio est effectus syllogis-

mi, non quidem totius syllogismi, sed partis illius. Sicut in viventibus pars mota est effectus ipsius viventis in quantum mota ratione partis moventis; includit tamen adequate et complete ipsum totum constans ex parte movente et ex parte mota; sic syllogismus in sua essentia adequate et complete includit illuminans et illuminatum, manifestativum et manifestatum, tanquam partes; unde licet de essentia consequentiæ et argumentationis sit esse manifestativum alicujus ignoti, tamen ipsum ignotum, quod est conclusio, essentialiter includit, ut illatum et manifestatum et objectum rationis manifestativæ tanquam partem.

ARTICULUS IV.

Utrum syllogismus recte dividatur in perfectum et imperfectum.

Aliqui existimant nullum syllogismum indigere reductione ad alium syllogismum perfectiorem, sed æque immediate regulari omnes illo principio: *Quæcumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*; unde immediate per istud principium, non autem per reductionem ad alium syllogismum, possunt ostendi, quia, sicut in primis quatuor modis primæ figuræ invenitur identificatio extremorum cum uno tertio, ita et in aliis syllogismis secundæ et tertiæ figuræ, ut constat quocumque syllogismo in illis facto; ergo ex tali principio poterit immediate convinci qui negaverit illationem talium syllogismorum, non autem necessaria est reductio ad primos syllogismos primæ figuræ.

Cæterum Philosophus expresse docet omnes syllogismos imperfectos reduci posse ad universales primæ figuræ, ut patet in 1 Prior., cap. vii. Idem docet S. Thomas, Opus. XLVIII, tract. de syllogismo, cap. vi,

vii et viii. Et ratio est: Quia licet tota vis syllogistica consistat in illo principio, quod quæcumque sunt identificata uni tertio, sunt identificata inter se, tamen, ut clare constet hæc identificatio cum uno tertio, requiritur quod illud tertium sit distributum; quia si medium teneatur particulariter in utraque præmissa ex puris particularibus nihil sequitur. Si ergo medium debet identificari cum extremis secundum distributionem, mediante qua extrema ipsa contineat et uniat in se, oportet quod ista identificatio mediæ reguletur per illud principium *Dici de omni, et dici de nullo*. Et hoc est quod non in omnibus syllogismis æque evidenter fit, quia non in omnibus ita immediate et per se constat contineri aliquod extremum sub ipso medio distributo, sicut constat in quatuor primis modis primæ figuræ, in quibus medium est subjectum in majori et prædicatum in minori, ratione ejus, cum ponatur universaliter in majori ex parte subjecti, postea in minori prædicatur de aliquo, unde hoc ipso illud de quo prædicatur designatur contineri sub ipso medio, quod non ita manifestatur in secunda et tertia figura. Ut patet si facimus syllogismum in *Barbara*: Omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia; ubi ille medius terminus *animal*, in quo identificantur *homo* et *substantia*, in majori ponitur universaliter ex parte subjecti, deinde vero in minori, cum animal prædicetur de homine, hoc ipso clare constat quod homo continetur sub animali, et consequenter quod substantia, quæ prædicabatur de animali per regulam *Dici de omni*, prædicabitur etiam de homine, qui continetur sub animali. Hoc autem in secunda et tertia figura non ita per se manifestatur; unde ad hoc ut constet ita identificari

extrema cum uno tertio quod salvetur in illo *Dici de omni*, vel *Dici de nullo*, indiget reduci ad modum primæ figuræ, et non solum immediate probari per illud principium: *Quæcumque sunt eadem uni tertio, etc.*, excludendo principia *Dici de omni*, et *Dici de nullo*.

De quarta figura, an detur, aliqui longius disputant; sed pro ista difficultate sufficiunt ea quæ tradidimus lib. iii, cap. v. Non enim negamus hanc quartam figuram, sed dicimus reduci ad primam ideoque non ponere figuram omnino distinctam, sed sub prima contentam.

APPENDIX.

De simplicitate aut compositione propositionis categoricæ.

Hucusque remisimus difficultatem istam, ne discipulos ad eam cogere videremur. Ejus resolutio etsi ad cognitionem propositionis conducat, pertinet tamen et pendet ex iii lib. de Anima; unde hic eam breviter attingemus. Difficultas consistit in eo ut videamus an categorica propositio sit in mente unicus simplex conceptus, vel aggregatio plurium? Non loquimur de actu judicii, seu assensu cadente super ipsam enuntiationem, iste enim simplex qualitas est, et unicus actus, quo intellectus non componit, sed de compositis judicat, dicendo: Ita est; et sic in Deo et angelis actus judicii ponitur, non tamen ponitur compositio. Loquimur ergo de enuntiatione, quæ antecedit judicium, id est de enuntiatione apprehensa, non judicata; et inquirimus utrum sint in mente multi actus formantes enuntiationem, an vero formatio enuntiationis unico solum actu fiat resultante ex collatione et compositione plurium simplicium conceptuum.

Divisi sunt auctores in hoc puncto. Quidam existimant quod, sicut in tertia operatione discursus non est qualitas aliqua, seu conceptus resultans ex orationibus constituentibus syllogismum, sed ipsæ enunciationes inter se ordinatæ, sic enunciatum non est qualitas simplex, sed plures conceptus ordinati. Alii dicunt formari enunciatum per aliquem conceptum ordinantem conceptus simplices, vel ex illis ordinatis resultantem. Alii, dari unicum actum, qui non solum dirigat et ordinat conceptus simplices, sed qui representet totam propositionem. Alii ponunt quatuor actus, tres qui representent subjectum, prædicatum et copulam secundum se, et quartum qui illos conceptus dirigat et ordinat, et in hoc formaliter consistit propositio, in aliis vero præsuppositivo.

Pro resolutione supponendum est ex D. Thoma, quod secunda operatio intellectus, in qua formatur enunciatum, producit conceptum, seu verbum distinctum a conceptibus simplicibus, qui per primam operationem producentur; unde conceptus productus per secundam non solum habet distinctam ordinationem, sed etiam distinctam representationem ab ea quam habet conceptus primæ. Constat hoc ex III de Anima, lect. VI; Met. lect. ult.; Opusc. XIII; et ex Quodl. V, art. IX, ubi sic habet: « Duplex est operatio intellectus secundum Phil. III de Anima, una quidem, quæ vocatur indivisibilem intelligentiam (id est simplex apprehensio), per quam intellectus format definitionem, vel conceptum alicujus incomplexi. Alia autem operatio est intellectus componentis et dividens (id est compositio, vel divisio) secundum quam format verbum. Et utrumque istorum per intellectum constitutorum vocatur verbum cordis, quorum primum

significatur per terminum incomplexum, secundum per orationem. » Et ratio est, quia distincta representatio et ordinatio reperitur in secunda operatione, quæ non in prima; ergo et distinctus conceptus. Ant. prob.: Quia in secunda operatione attribuitur et unitur unum alteri, quod in prima operatione non fit, in qua simplices conceptus apprehenduntur; ergo talis hæc unio et attributio representabilis est; ergo distincto modo et distincto conceptu ab illo, quo secundum se et absque attributione representantur in prima operatione.

Hoc supposito, respondeo: Probabilis est, in D. Thoma, quod conceptus secundæ operationis, qua formatur enunciatum, est unicus actus et conceptus, non solum unitate ordinis, sed unitate qualitatis: oppositum autem etiam est probabile. — Primum tenet Cajet. I-II, Quæst. CXXIII, artic. VII, §. In resp. ad 2; Ferrar., I Contr. Gent., cap. LV, § Ad horum evidentiam Mag. Soto, cap. de Proposit. et alii Thomistæ. Favet S. Thomas, loco cit. Contr. Gent., dum dicit: « Quod quando, aliqua multa accipiuntur quocumque modo unita simul intelliguntur, simul enim intelligitur totum continuum, non partes post partem, et similiter intelligitur simul propositio, non prius prædicatum, et postea subjectum, quia secundum unam totius speciem omnes partes comprehenduntur. » Nota causalem. Si ergo per unam speciem comprehendentem prædicatum et subjectum utrumque cognoscitur, ergo non repugnat unico conceptu, qui entitative sit unus, propositionem formare. Si ergo propositio est capax representari unica specie impressa representante totum, cur non poterit representari unica specie expressa? Per se enim loquendo una species unum postulat conceptum, nisi illa inadæ-

quate utamur. Videatur S. Doctor, VI Met., lect. ult.; et I p. q. LXXXV, art. IV; Quæst. LVIII, art. II.

Dices primo, loqui S. Thomam de propositione judicativa, seu de ipso assensu, non de enuntiatione. Secundo, loqui de uno conceptu, seu specie unitate ordinis, non unitate entitatis, siquidem I-II, q. CXXIII, artic. VII, ad 2, dicit: « Quod simul intelligimus prædicatum et subjectum, in quantum ununtur in ordine affirmationis unius, et per eundem modum potest liberum arbitrium simul moveri in duo secundum quod unum ordinatur ad aliud. » Constat autem voluntatem moveri duplici actu, et solum unitate ordinis, non simpliciter unum actum esse; ergo similiter intellectus cum intelligit prædicatum et subjectum.

Sed contra primam solutionem est: Quia iudicium, seu assensus, non componitur ex prædicato et subjecto, sed super enuntiationem compositam cadit, dicendo: Ita est, ut jam probavimus supra; sed D. Thomas loquitur de illo toto, quod componitur ex prædicato et subjecto, et hoc dicit fieri unum, ut patet in VI Metaphys. cit, dum dicit: « Quod cum ex simplicibus conceptibus format compositionem, vel divisionem, intelligit ambo ut unum, in quantum scilicet ex eis fit aliquid unum. » Ergo loquitur D. Thomas de enuntiatione ipsa, prout formatur et componitur ex simplicibus conceptibus, id est ex prædicato et subjecto, non pro iudicio, quod non format propositionem, sed super eam formatam cadit et iudicat. Denique quando dicit, I p. quæst. XII, artic. IX, ad 3, ex speciebus montis et auri formari in nobis speciem montis aurei, et ex conceptu generis et differentie formari conceptum speciei, plane loquitur de conceptu entitative uno, talis enim est qui repræ-

sentat speciem constantem genere et differentia, ut hominem; sed eodem modo loquitur D. Thomas de formatione propositionis, quam dicit sic intelligi sicut cum totum simul intelligitur, ut domus, et non singulæ partes seorsum, ut patet in locis allatis, præsertim VI Metaph. Ergo loquitur de specie, seu conceptu uno entitative, sicut est conceptus domus, ut totum quoddam est.

Contra secundam solutionem optime advertit Cajet., super illum locum I-II, quod liberum arbitrium non unico actu movetur in Deum et peccatum, licet simul, quia unum est ratio alterius. Exemplum autem de intellectu plus dicit quam oportet, quia dicit etiam unitatem actus. Sic Cajetanus. Unde D. Thomas adduxit exemplum de intellectu, in quo unico actu, seu conceptu representantur res, ad ostendendum non repugnare quod voluntas in instanti, licet duobus actibus ordinatis, moveri possit, sicut ex præmissis movetur in conclusionem eodem instanti simul, sed non eodem actu. Ex locis enim adductis constat S. Thomam unitatem speciei, seu conceptus, et non solum similitudinem temporis, vel ordinationem possuisse.

Fundamentum sumitur ex dictis: Quia intellectus potest unico conceptu, seu specie habente unitatem representativam plura sub ratione unius comprehendere; ergo cum secunda operatio formet novum conceptum respicientem plura sub unitate unius compositi, et habentis rationem totius, habet sufficientem rationem ut unico conceptu, seu specie representet. Et certe quando unum cognoscitur cum connotatione et habitudine ad aliud, utrumque sub illa habitudine potest intelligi unico conceptu entitative uno, licet objective plura includat ut in-

ta; ut patet eum representatur accidens in concreto, ut album, connotando corpus, aut totum connotando partes. Et in opinione opposita, cum representat unum terminum, v. g. subjectum non absolute, sed ut conveniens predicato, et copulam, ut utrumque conjungentem: nisi enim sic representet numquam uniet illa intellectus, etiam unitate ordinis. Si ergo unico conceptu entitativo plura unita representari possunt, unum directe, aliud in connotato et ut terminum habitudinis, cur non poterit conceptus unus, formatus modo compositivo ex pluribus præsuppositis, representare ipsum totum compositum, ut unitum et unum factum? Et cur non attribuemus conceptui secundæ operationis, qui est perfectior, id quod conceptui primæ operationis representant plura ut unum, imo visioni externæ plura videnti unica visione? Denique unica scientia, quæ est unus habitus entitative juxta sententiam D. Thomæ, I-II, quæst. LIV, artic. IV, sufficit ad attingendum discursive omnes conclusiones talis scientiæ, ut in Log., quæst. XXVII, artic. II, ostendimus; ergo idem conceptus representative sufficit ad attingendum omnes terminos, qui sub una compositione clauduntur per modum unius.

Solvuntur objectiones contrariæ sententiæ.

Nilominus opposita sententia etiam est probabilis. Et primum fundamentum ejus sumitur ex hoc quod intellectus noster est formaliter compositivus, et non solum objective, hoc est non solum apprehendit objectum complexum (hoc enim etiam facit angelus), sed etiam pluribus actibus et conceptibus apprehendit id quod angelus unico actu; ergo non est dicendum quod unico

conceptu formet propositionem, sic enim non formaliter componeret, nec formaliter compararet unum alteri, sed solum virtualiter. At vero D. Thomas compositionem hanc intellectus per modum comparationis explicat, non per modum physicæ unitatis, ut patet in VI Metaphys., ubi inquit: « Quod illa compositio vel divisio, qua intellectus conjungit, vel dividit sua concepta, est tantum in intellectu, non in rebus; consistit enim in quadam duorum comparatione conceptorum, sive illa duo sint idem secundum rem, sive diversa. » Ubi non potuit clarius exprimere quod compositio et divisio consistat non in una simplici qualitate, sed in multis conceptibus ordinatis et unitis. Et idem sumitur ex I p. Quæst. LVIII, art. IV, ad 4, ubi dicit: « Quod in angelis non est compositio et divisio, licet sit multitudo conceptuum, quia non qualiscumque multitudo causat compositionem, sed illa quorum unum attribuitur alteri, quod in angelo non reperitur. » Ergo compositio non potest perfici per simplicem formationem et productionem unius conceptus, sed per attributionem et compositionem unius ad alterum. Sicut etiam dicit in I Periherm., lect. III: « Quod veritas et falsitas non invenitur in compositione, nisi secundum quod comparat unum conceptum alteri. » Et I p., Quæst. XIII, artic. XXI, dicit: « Quod noster intellectus representat Deum diversis conceptibus, quam diversitatem representat per pluralitatem subjecti et predicati. » Ergo subjectum et predicatum non representatur unico conceptu, quo formatur propositio. Denique oratio est illa quæ pluribus conceptibus subordinatur, sic enim distinguitur a termino; ergo non uni tantum conceptui subjicitur.

Secundo: Quia syllogismus, licet

componatur ex pluribus propositionibus per modum unius, non tamen per unicam qualitatem formatur, sed per plures ordinatas inter se; et similiter propositio hypothetica, quæ non est una nisi unitate ordinis. Cur ergo propositio categorica non sufficienter formabitur per coordinationem et comparisonem conceptuum ex quibus constat? Denique propositio vocalis est composita ex pluribus vocibus; ergo et mentalis. Conseq. prob.: Quia D. Thomas, I p., quæst. LXXXV, art. V, ex eo probat in mente esse compositionem, quia in vocibus est compositio.

Ultimo: Quia sequitur quod non sit formaliter in intellectu ratio verbi, seu copulæ, et ratio subjecti et predicati; quia idem entitativus conceptus non potest esse id de quo aliquid dicitur, et id quod dicitur, et copula qua dicitur. Sequitur etiam quod idem conceptus possit esse notitia intuitiva et abstractiva, clara et obscura; ut cum dico: Lapis non est angelus, vel non est Deus, lapidem clare video, angelum, et Deum non video, sed obscure attingo. Denique in propositionibus negativis, ut cum dico: Homo non est lignum, non potest unica species mihi representare hominem et lignum, cum unum negetur et separetur ab alio; ergo debent concurrere plures species; ergo et plures conceptus.

Hæc sunt quæ probabilem faciunt hanc partem. Sed non omnino convincunt. Unde sustinendo primam sententiam ad illa respondeatur:

Ad primum fundamentum: Possumus unico verbo dicere quod propositio dicitur formaliter composita non formalitate plurium entitatum et compositione ordinationis conjunctionis, sed formatione unius ex pluribus præsuppositis, ex quorum

collatione et comparatione formatur et resultat una tertia species, seu conceptus; sicut ex speciebus montis et auri formatur species montis aurei, quæ tamen non est una unitate ordinis, sed unitate entitativa. Et iste modus formandi unam speciem ex pluribus collatis et comparatis inter se, est longe diversus a simplici conceptu et specie angeli. Angelus enim non solum habet conceptum simplicem entitative, sed etiam non est formatus ille conceptus ex pluribus inter se collatis et comparatis; sed ex ipsa naturali efficacia et indivisibili lumine, representando unum, representat omnia quæ illi conveniunt, quia modo comprehensivo, non collativo procedit. Itaque non negamus ad omnia loca D. Thomæ requiri comparationem et collationem conceptuum ad formationem propositionis, sed dicimus ex tali formatione et collatione produci unum verbum, seu conceptum, qui est terminus per secundam operationem procedens, eo modo quo ipse D. Thomas, I p., q. XII, art. IX, dicit: « Quod ex speciebus montis et auri formatur species montis aurei. » Et quæst. XIII, art. XII, expresse dicitur: « Quod intellectus noster pluralitatem divinarum rationum representat per pluralitatem predicati et subjecti, unitatem vero, seu identitatem representat per compositionem. » Manifeste ergo, præter pluralitatem conceptuum subjecti et predicati, ponit unitatem, seu identitatem, in qua consistit ipsa compositio; et quia ista identitas et unitas compositionis formatur ex collatione plurium, quasi arte elaborata et formata ab intellectu præsupponens plura, non ex prima et naturali efficacia omnia illa representans, ideo longe distat a conceptu angeli, qui simplicior et efficacior est in representando propositionem, quia non ex

pluribus præsuppositis et prius conceptis formatur et resultat.

Adsecundum respond.: Esse diversam rationem inter propositionem hypotheticam, seu syllogismum ex una parte, et categoricam ex alia. Nam categorica est illud quod per se primo format secunda operatio nostri intellectus; unde, cum illa operatio producat verbum et conceptum distinctum a prima operatione, oportet quod talem compositionem formet per productionem unius qualitatis, et non solum unitate ordinis, sine novi conceptus productione, priores conceptus primæ operationis conjungat. Postea vero ad conjungendum plures propositiones categoricas jam formatas, vel ad movendum se de una ad aliam per discursum, sufficit propositiones inter se coordinare, nec requiritur novam aliam qualitatem producere, per modum unius representationis, sed ordinationis, aut transitus de uno ad aliud, quod pluralitatem exigit. Et ulterius possum rationem hujus investigare ex doctrina S. Thomæ, 1 p., q. LXXXV, art. v. Ubi docet quod compositio intellectus est signum identitatis eorum, quæ componuntur; neque enim intellectus attribuit unum alteri, nisi representando identitatem, qua uniuntur prædicatum et subjectum in uno quod significatur per modum habentis, « et secundum hanc identitatis rationem, inquit D. Thomas, intellectus noster unum componit alteri, prædicando. » Quam identitatem, tam in prædicationibus accidentalibus, quam substantialibus intervenire docet S. Thomas, 1 p., quæst. XIII, art. XII, et hanc unitatem, seu identitatem representari per compositionem. Ex quo elicimus quod, in illa compositione, quæ fit per identitatem extremorum, vel remotionem identitatis, est sufficiens fundamentum

ut unica representatione omnes illæ partes identificatæ represententur, sicut per speciem totius representantur partes. Et ita confingit in propositione categorica. In hypothetica autem, et multo minus in syllogismo, non intercedit prædicatio unius de altero, neque identitas extremorum, sed plures propositiones inter se ordinantur, unde non est fundamentum ad attribuendum nisi unitatem ordinis inter ipsas propositiones.

Ad id quod additur de compositione vocum, respond.: Voces non representare, nisi ex impositione: non est autem imposita una vox ad representandum integram propositionem; unde oportet quod per continuationem et ordinationem vocum ipsam compositionem mentis significemus. In mente autem, intellectus simul intelligit prædicatum et subjectum, ut ex D. Thoma supra diximus non autem per continuationem. Unde quando D. Thomas ex compositione vocum probat compositionem in mente, loquitur de compositione ex parte rei significatæ, non autem ex parte conceptus representantis; quia licet tam in voce, quam in mente unum attribuatur alteri, tamen in mente formatur species totius, in quo illæ partes attribuuntur, non autem sic formatur in voce.

Ad ultim. respond.: Primum inconveniens nullo modo sequi. Datur enim prædicatum, et subjectum, et copula formaliter, tum antecedenter ad formationem ipsius propositionis, tum cum ex coordinatione et collatione illorum conceptuum nominis et verbi formatur propositio, tum in ipso conceptu, seu specie formata, in qua representatur prædicatum et subjectum et copula per modum identitatis et unitatis totius, sicut in specie montis aurei representantur mons et aurum, et in spe-

cie totius domus, fenestræ et columnæ etc.

Ad secundum dico: Non repugnare quod eadem qualitas formata ex pluribus representet intuitive et abstracte respectu diversorum, scilicet prædicati et subjecti, non respectu ejusdem. Et secundo: Intuitivum et abstractivum solum inveniuntur in notitiis simplicibus, non in ipsa compositione, vel discursu; et sic præsuppositive supponuntur diversæ notitiæ, intuitiva et abstractiva, clara et obscura. In ipsa autem compositione solum attenditur attributio unius ad alterum et identitas, vel differentia istorum,

sub qua ratione in uno conceptu identitatis, vel differentie adnuntur, licet nunquam respectu ejusdem apprehensiva et simplex notitia sit clara et obscura. Quod autem diversæ species impressæ possint concurrere ad unam propositionem præsuppositive, non arguit quod formari non possit una tertia species, vel conceptus representans illa per modum unius totius, sicut ex speciebus auri et montis, quæ diversæ sunt, formatur species una et conceptus montis aurei. Intellectus enim, sicut ea quæ unita sunt potest dividere, ita et diversa unire solet in uno conceptu.